

ג ל י ר נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושתיים

בראשית (תשכ"ג)

א' ל"א ב' א-ג
(וע' גם גליון בראשית תש"ג)

א. שאלת מבנה

בנו יעקב בפרושו לבראשית ב' פסוק ג' מעיר: חלוקת הפרקים (של הבישוף הנוצרי מתחילת המאה ה-13) הפותח ב"ויכולו" פרק חדש, אינה נכונה ומפרידה בין הדבקים.

הסבר, למה אין חלוקה זו תואמת את מבנה פרשתנו.

ב. אברבנאל מקשה על פסוקי היום הששי:

למה זה לא נאמר בבריאת האדם "וירא אלו-הים כי טוב", כמו שאמר בשאר הדברים שנבראו דבר יום ביומו, בהיות האדם ביצירתו יותר טוב ויותר שלם מכל יצורי מטה?

- 1) נסה לישוב קושייתו. (נתנו במפרשינו תשובות שונות לקושיה זו).
- 2) מה ההוכחה מפסוקי פרשתנו למה שאומר אברבנאל, שיצירתו של האדם "יותר טוב ויותר שלם מכל יצורי מטה?"

ג. א' ל"א וירא אלו-הים את כל אשר עשה והנה טוב מאד.

בראשית רבה פרשה ט' (ה)

בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב

(מתנת כהונה: בספר תורה שלו כתב כן על הגליון)

"והנה טוב מאד" - והנה טוב מות.

אמר ר' שמואל בר נחמן: רכוב הייתי על כתפו של זקני ועולה מעירו לכפר חנוך דרך בין שאן ושמעתי את ר' שמעון בן אלעזר יושב ודורש בשם ר' מאיר: והנה טוב מאד - והנה טוב מות.

בראשית רבה פרשת ט' (ז)

ר' נחמן בר שמואל... אמר: "הנה טוב מאד" - זה יצר טוב, "והנה טוב מאד" - זה יצר רע. וכי יצר הרע טוב מאד - אתמהה? אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ולא נשא ונתן. וכן שלמה אומר: (קהלת ד'): "כי היא קבאה איש מרעהו".

לפירוש המדרש הראשון: מהרז"ו: דכתיב (קהלת) "ויום המות מיום הולדו", ושוב אינו חוטא,

מתנות כהונה: שמפרידו מזה העולם הכלה, ומביאו לעולם העומד, וגם שם שוב אינו בא לידי חטא.

1) התוכל להסביר את דברי המדרש הראשון בפירוש אחר, שלא כפי מפרשי המדרש הנ"ל (עיי' גם עלון ההדרכה!)

2) x על איזה יסוד לשוני בפסוקנו בנויים המדרשים דלעיל?

3) הסבר רעיונו של המדרש השני.

4) x מהי העזרה הנתונה למדרש השני ע"י הפסוק מקהלת ד'?

ד. והנה טוב מאד.

רלב"ג וכבר כלל בזה המאמר כל אשר עשה, לפי שמה שעשה מהעולם היה קצתו בלתי מכוון בעצמו ולא בשלם הטוב עד השלם התכליתי אשר בעבורו היה מה שלפני התכלית.

וכן הסוב השלם לא בשלם לעולם בכללו עד שיהיה בשלמותו ותמותו. וכבר יחט זאת והוויה ליום הששי. וכבר הודיענו בזה שרש אחד גבנית עליו כל החכמה הטבעית, והוא שאין בנמצאות הטבעיות דבר לבטלה.

xx 1) הסבר את המלים המסומנים בקו.

2) הסבר מה התבדל בינו לבין דברי המדרשים.

ה. ויכל אלו-הים ביום השביעי.

בראשית רבה

רבי שאליה לר' ישמעאל בר' יוסי, אמר לו: שמעת מאביך סהו "ויכל אלו-הים ביום השביעי", אתמהא? אלא כזה שהוא מכה בקורבנו על גבי הסוד, הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך.
אמר ר' שמעון בן יוחאי: בשר ודם שאיננו יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא שעותיו הוא מוסיף מחול על הקדש, אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו, נכנס בו כחוט השערה.

גביא ורבנן: גביא אמר: משל למלך שעשה לו חופה וציריה וכירה ומה היתה חסרה? כלה שחכנס לתוכה. כך מה היה עולם חסר? שבת.

רבנן אמרי: משל למלך שעשו לו טבעת, מה היתה חסרה? חותם. כך, מה היה העולם חסר? שבת.

ר"י

ד"ה ויכל אלו-הים ביום השביעי
בשר ודם שאיננו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מהחול על הקדש, הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום.
ד"א: מה היה העולם חסר? מזוהה, באה שבת, באה מזוהה, כלתה ונגמרה המלאכה.

ר' יצחק פריפוט דוראן: ספר מעשה איפוד: הפרק הי"ג "בדרך שמוש האותיות בל' העברי" וכבר הביא (ר' יונה אבן ג' נאח בס' הרקמה) לבי"ת שלושים אחרים, ושחיא (=האות בי"ת) בענין "קודם" ו"אחר"; "ויכל אלו-הים ביום השביעי"; (שמות י"ב ט"ו) "אך ביום הראשון תשביתו שאור" - בענין "קודם".

ראב"ע

ד"ה ויכל אלו-הים ביום השביעי
יש אומרים כי הימים נבראים ובריאת יום השביעי שלמה המלאכה, וזה הפירוש תפל. ויש אומרים כי יש בי"ת ששעמו קודם, כמו (דב' כ"ה ד') "לא תחסום שור בדישו"; (שמות י"ב ט"ו) "אך ביום הראשון תשביתו", ולמה זאת הצרה וכלוי מעשה איננו מעשה, כאלו אמר לא עשה מעשה. וכן פירוש "ויכל", גם "וישביתו". וטעם "מלאכתו אשר עשה ביום הששי" טרם יום השבת.

ר' אברהם בן הרמב"ם

ונבוכו הקדמונים והמפרשים ז"ל בטעם מאמר "ויכל ביום השביעי"... ואענה אף אני, ואף על פי שמה שאמר מי שקדמני בזה אינו רחוק ממה שאני אומר בו: כי כל השלמה בין שני גבולים היחס שלה אל אותם שני גבולים יחס אחד. זה דבר ברי שאין מספק בו אלא מי שאיננו מבין אותו. והשלמת הבריאה היתה עם סוף יום הששי ותחילת יום השביעי, לכן יחס השלמת הבריאה אל סוף יום הששי ואל תחילת יום השביעי יחס אחד. לכן: אלו אמר הכתוב "ויכל א-לוהים ביום הששי" היה טעמו עם סוף יום הששי, ומה שאמר "ויכל א-לוהים ביום השביעי" טעמו שבתחילת יום השביעי בשלמה הבריאה, לא שהיה ביום השביעי בריאה מחודשת.

1 x מהי השאלה שבה עוסקים וכמה תשובות שונות ניתנו לעיל?

2 x במה שונים גביא ורבנן שניהם מדעת ר' שמעון בן יוחאי?

3 xx מה ההבדל ברעיון בין משל הכלה למשל החותם?

4 xx לדעת בעל עקדת יצחק בא ר' ישמעאל להסביר במשל הקורבנו את ערכה של השבת שהיא "תכלית מעשה שמים וארץ" הסבר - כיצד משתקפת דעה זו במשל הקורבנו?

5 מהי דרכו של רש"י בעבוד מקורו?

6 למי מן המפרשים המוזכרים בגליונו רומז הראב"ע ב"יש אומרים" הראשון ולמי ב"יש אומרים" השני?

7 למי מן הדעות הנ"ל יש להביא ראיה מן הפסוקים הבאים?
בר' י"ז כ"ב; מ"ט ל"ג; שמות מ' ל"ג-ל"ד.

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה, ר' אליעזר הלוי. יש להשאיר שולחים רחמים בצדי העמודים - לתקונים והערות.